

Identifying and Evaluating the Semantic and Semiotic Indicators of the Visual System in Identity Promotion Policies (Case Study: Fahadan Neighborhood, Yazd)

Seyyedeh Azita Majdzadeh^{1✉} | Reza Mirzaei²

1. Corresponding Author, Department Construction, National Skill Training Junior College for Girls, Hazrat Fatemeh, Kerman National Skill Training University, Iran. azita.majdzadeh@gmail.com
2. Department Art and Architecture, Faculty of Engineering, Islamic Azad University, Birjand, Iran. mirzaeireza@iaubir.ac.ir

Article Information

Research Paper

Vol: 16
No: 60
P: 172-187
Received: 2024-08-07
Revised: 2024-10-28
Accepted: 2024-11-02
Published: 2025-08-01

Keywords:

- *Semantic indicators*
- *Semiotics*
- *Visual system of the environment*
- *Identity promotion policies*
- *Fahadan neighborhood of Yazd*

Cite this Article:

Majdzadeh, Seyyedeh Azita & Mirzaei, Reza. (2025). Identifying and evaluating the semantic and semiotic indicators of the visual system in identity promotion policies (case example: Fahadan neighborhood, Yazd) 16(60): 172-187
doi: 10.22034/jargs.2024.470937.1129

Publisher: Hakim Sabzevari University

© The Author(s)

Abstract

Aim: Cities are composed of natural, economic, social, and residential dimensions, each shaping their distinct identity. This identity not only differentiates one city from another but also gives meaning to the lives of its residents. The unique characteristics of each city emerge from variations in function, content, and form. This study aims to examine semantic and semiotic indicators in the environmental visual system, with a focus on policy-based approaches for enhancing urban identity.

Material & Method: This research is developmental-applied in terms of type, and in terms of method, it employs a nest to nest combination. To answer the research question, the qualitative research method was used in nest to nest quantity.

Finding: In the qualitative method, the Principles of grounded theory were used to verify the accuracy of extracting the variables, and 46 professors were interviewed. In the quantitative stage, the questionnaire was designed using the Likert scale, with one question assigned to each semantic and semiotic index in the visual system of the environment, aiming to establish the identity of the Fahadan neighborhood in Yazd city. The determined number of questionnaires was used for sampling from Morgan's table, which is 373 for a population of 7,000 people. The distribution of this questionnaire is random.

Conclusion: The results indicate that in the neighborhood of Fahadan, Yazd, the highest share is related to the components of the concept of space, with a value of (1.000), followed by cryptography with a value of (0.968) and the lowest share is related to the element of nature with a value of (0.457).

Innovation: A key innovation of this research lies in identifying operational factors influencing neighborhood identity and translating them into actionable design criteria. These insights provide urban designers and planners with valuable tools to create more meaningful and place-sensitive environments, fostering stronger emotional connections between people and place.

Extended Abstract

1. Introduction

Every city is a combination of natural, economic, and social factors, as well as residential environments that are familiar to its people. The identity of a city can differ from that of other cities and gives meaning to the population living in it. This special character and identity is defined and described with different components. These components, which comprise the essential structure of the city based on differences in function, content, and form, vary across different cities. Therefore, the current research aims to explain and investigate the semantic and semiotic indicators in the visual system of the environment from the perspective of policies to promote identity to the body of the city. This article investigated semantic and semiotic indicators in the visual system of the environment from a policy-making perspective to help promote and identify the city texture. In this article, the researcher investigated the Fahadan Neighborhood of Yazd City as a visual example to address users' mental images and how the neighborhood is perceived. The researcher, meanwhile, answered the question, "What are the semantic and semiotic indicators of the visual system of the environment, and how much would they influence policy-making to identify the Fahadan Neighborhood in Yazd, Iran?"

2. Materials and methods

This research is developmental-applied in terms of type and in terms of method; it has a nest to nest combination. To answer the research question, the qualitative research method was used in nest to nest quantity. Qualitative data were collected through semi-structured interviews and analyzed using the Grounded Theory technique in two stages as open and axial coding.

In the qualitative stage, to verify how the variables were extracted, Grounded Theory principles were utilized, which were 1) applying brainstorming for the key factors, 2) restricting the main list to the main themes, and 3) ranking the list of key factors, which are briefly explained. In the brainstorming stage, the expertise of the individuals interviewed about the subject under study was assessed, and those with sufficient knowledge, experience, and relevant working records in semiotics and identification processes were selected. In the first stage, open-ended questions were designed to extract factors and indicators, as better results could be achieved by encouraging subjects to engage in brainstorming. Forty-six experts were interviewed. This stage involves extracting and verifying the list of factors.

In the quantitative stage, a questionnaire instrument was designed using a Likert scale, with one item considered for each of the semantic and semiotic indicators in the visual system of the environment, to help identify the Fahadan Neighborhood of Yazd City. The CVI:0.5 formula was used to assess the instrument's validity, which involved the views of 20 experts. For the reliability of the instrument, Cronbach's alpha was used, which was 0.78. The findings were entered into the related software, and the Regression Prediction Test was used to specify the contribution of each factor. Also, the variables' internal correlation matrix diagram was used to utilize the type of linear or multivariate regression. After plotting the correlation matrix diagram, it was found that the factors lacked any linear relationships, making it appropriate to utilize multivariate regression. The Morgan Table was used to determine the number of questionnaires for sampling, as 373 questionnaires were selected from a population of 7,000 people. The questionnaires were distributed randomly in the meantime.

3. Results and Discussion

An urban texture visual system has been a subject of interest in the architecture and urban development domains, as policy-making measures to identify spaces that meet citizens' satisfaction are seen as the main strategy adopted in architectural research. In this connection, architectural studies of landscape and the recognition of the visual system, as well as its configuration in urban neighborhoods, can have an impact on the desirable readability of the environment and help understand relevant meanings and signs. The key point is the recognition of visual system arrays, including visual elements, their functioning, and interrelationships, which thus significantly contribute to organizing, regularizing, and identifying urban textures. For this, the article aimed to meticulously revisit the visual system and its concepts to investigate how these concepts would be represented in Yazd's Fahadan Neighborhood. This will certainly help reveal the significance and role of the visual system in identifying the city's texture by investigating urban signs

and their meanings. The researcher maintained that the article could serve as a technique to revisit urban visual arrays and help perceive them within other different textures of cities across Iran as it analyzed the visual system of the city using identification-based evaluation criteria and explained semantic and semiotic indicators in the historical texture of Yazd City, especially the Fahadan Neighborhood.

4. Conclusion

According to the findings, the contribution of each of the semantic and visual components influencing the identification of the Fahadan Neighborhood of Yazd City is as follows:

Y (Visual and semantic components of identification) = (purposefulness (0.615) + (unity/multitude (0.689)) + (explicitness (0.846)) + (Hierarchy (0.762)) + (harmony (0.743)) + (limits and privacy (0.753)) + (natural elements (0.457)) + (reflection (0.770)) + (geometric patterns (0.795)) + (mirror (0.571)) + (encoding (0.968)) + (symbol (0.732)) + (concept of space (1.000))).

This indicates the extent of differences between semantic and visual components in the identification process of the Fahadan Neighborhood where the component of the *concept of space* had the highest contribution (1.000), followed by *encoding* (0.968), whereas the lowest contribution was assigned to the component of the *natural element* (0.457).

Using the factors that influence neighborhood identification can help develop criteria for more appropriate designs and provide high-quality neighborhood designs. For this, urban planners and designers are required to pay special attention to a set of factors and characteristics that would help form sentiments between the individual and the place on a neighborhood scale. This will certainly lay the groundwork for the qualitative growth and development of a settlement environment for different residents within a social context.

5. Acknowledgment & Funding

- Authors are thankful to all interview participants for supporting this research.
- The manuscript did not receive a grant from any organization

6. Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

شناسایی و ارزیابی شاخص‌های معنایی و نشانه‌شناختی نظام بصری در سیاست‌های ارتقای هویت‌بخشی (نمونه موردی: محله فهادان یزد)

سیده آریتا مجدزاده^۱، رضا میرزایی^۲

۱- نویسنده مسئول، گروه ساختمان، آموزشکده ملی مهارت دختران، حضرت فاطمه کرمان، دانشگاه ملی مهارت، ایران.

azita.majdzadeh@gmail.com

۲- گروه هنر و معماری، دانشکده مهندسی، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران. mirzaeireza@iaubir.ac.ir

چکیده

هدف: هر شهر ترکیبی از عوامل طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و محیط‌های سکونت‌ی شناخته شده برای کاربران است. هویت شهر می‌تواند متمایز از سایر شهرها باشد و به جمعیت ساکن در آن معنا می‌بخشد. این شخصیت و هویت خاص، با مؤلفه‌های متفاوتی تعریف و توصیف می‌شود. این مؤلفه‌ها که بر مبنای تفاوت محتوا، عملکرد و شکل ساختار شهر را تشکیل می‌دهند در شهرهای متعدد متفاوت‌اند. بنابراین هدف پژوهش حاضر تبیین و بررسی شاخص‌های معنایی و نشانه‌شناختی در نظام بصری محیط از زاویه سیاست‌های ارتقای هویت‌بخشی به کالبد شهر است.

روش و داده: این پژوهش از لحاظ حیث نوع توسعه‌ای- کاربردی و از جنبه روش دارای ترکیبی لانه به لانه است. برای پاسخ به سؤال پژوهش از روش تحقیق کیفی در کمی لانه به لانه استفاده شد.

یافته‌ها: روش کیفی برای صحت‌سنجی استخراج متغیرها از اصول گراند تئوری بهره گرفته شد و با ۴۶ نفر از اساتید مصاحبه شد. در مرحله کمی پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت طراحی و برای هر شاخص معنایی و نشانه‌شناختی در نظام بصری محیط جهت هویت بخشیدن به محله فهادان شهر یزد یک سؤال در نظر گرفته شد. برای تعیین تعداد پرسشنامه‌ها از جدول مورگان استفاده شد که برای جمعیت ۷۰۰۰ نفر تعداد ۳۷۳ است. توزیع این پرسشنامه به صورت تصادفی است.

نتیجه‌گیری: نتایج حاکی از آن است که در محله فهادان یزد، بیشترین سهم مربوط به مؤلفه‌های مفهوم فضا، با مقدار (۱/۰۰۰) و سپس رمزنگاری با مقدار (۰/۹۶۸) و کمترین سهم مربوط به عنصر طبیعت با مقدار (۰/۴۵۷) است.

نوآوری، کاربرد نتایج: از مهم‌ترین جنبه‌های نوآورانه و کاربردی تحقیق می‌توان به عوامل مؤثر بر هویت‌بخشی محلات و تدوین ضوابط طراحی مناسب‌تر اشاره کرد که امکان طراحی محلاتی با کیفیت‌تر را فراهم می‌سازد. بنابراین برنامه‌ریزان و طراحان شهری می‌بایست به مجموعه عوامل و ویژگی‌هایی که بستر شکل‌گیری احساسات مختلف بین کاربر و مکان را در مقیاس محله ایجاد می‌نمایند، توجه ویژه‌ای مبذول دارند.

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی

شماره:	۱۶
دوره:	۶۰
صفحه:	۱۸۷-۱۷۲
تاریخ دریافت:	۱۴۰۳/۰۵/۱۷
تاریخ ویرایش:	۱۴۰۳/۰۸/۰۷
تاریخ پذیرش:	۱۴۰۴/۰۸/۱۲
تاریخ انتشار:	۱۴۰۴/۰۵/۱۰

کلیدواژه‌ها:

- شاخص‌های معنایی
- نشانه‌شناختی
- نظام بصری محیط
- سیاست‌های ارتقای هویت‌بخشی
- محله فهادان یزد

نحوه ارجاع به این مقاله:

مجدزاده، سید آریتا و میرزایی، رضا. (۱۴۰۴). شناسایی و ارزیابی شاخص‌های معنایی و نشانه‌شناختی نظام بصری در سیاست‌های ارتقای هویت‌بخشی (نمونه موردی: محله فهادان یزد). *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، ۱۶(۶۰): ۱۷۲-۱۸۷.

doi: 10.22034/jargs.2024.470937.1129

ناشر: دانشگاه حکیم سبزواری

© نویسنده(گان).

۱- مقدمه

در محیط شهری، «هویت» شاخصی است که همواره از اهمیت به‌سزایی برخوردار است و مؤلفه‌هایی همچون انسان، فرهنگ و علوم رفتاری در هویت‌مند کردن یک محیط تأثیر ویژه‌ای می‌گذارند. بنابراین محیط شهری واجد هویت می‌تواند به‌عنوان حلقه‌ای برای ارتباط میان فرد و جامعه، فرد و تاریخ و گذشته، حیات شهری، زمان، محیط و طبیعت پیرامون او باشد (Ameri et al., 2016). شهرهای امروز در ایران شامل کالبدهایی هستند که نمی‌توان برای آن‌ها مفهومی در نظر گرفت و در آن‌ها یکسان شدن بافت شهرها، عدم تطبیق فرم ظاهری فضا، معنای آن و ادراک محیط در کنار عدم توجه به مفهوم فرهنگ در کالبد و معنا هویداست (Kazemi & Behzadfar, 2012). این در حالی است که فضا علاوه بر کالبد درون و بیرون بر ویژگی‌های هندسی و زیبایی‌شناسی، واجد معنایی مختلف نیز بوده و همین امر باعث شده که در خاطره جمعی جامعه نقش بسته و عملکردهایی را در مقاطع زمانی مختلف (در اذهان) برای خود تعریف نماید. پس ذکر این نکته خالی از لطف نیست که با استناد به مجموعه این موارد می‌توان تعاریف مختلفی از هویت فضاهای شهری ایرانی (هویت کالبدی، هویت معنایی و هویت عملکردی) بیان نمود (Dolabi et al., 2014). امروزه به دلیل عدم وجود دانش بصری مناسب و همچنین تأثیرات شدیدی که عملکردگرایی مدرنیسم بر شهرها گذاشته، اغتشاش و ناهنجاری بصری را بیش از پیش بر محیط بصری‌شان تحمیل کرده است (Mousavi et al., 2015).

بدین ترتیب چگونگی جبران نقاط ضعف احتمالی در سیاست‌گذاری‌های کلان در خصوص هویت‌بخشی به شهر خصوصاً محلات شهری، مسیر خود را از درون امتیازهای ویژه ساخت هویتی درونی پیدا می‌کند. این امر با نقد همزمان نظام معنایی و کالبدی صورت می‌گیرد. در واقع علت این امر که در محلات جدید شاهد کاهش میزان هویت محلات هستیم این است که در سیاست‌گذاری‌ها و راهبردهای طرح‌های شهری، به نظام ایجاد هویت‌بخشی به خصوص در محلات تاریخی از طریق نظام معنایی و نشانه‌شناختی نظام بصری کمتر توجه شده است.

بررسی معنا از دیدگاه‌های مختلف مبین ذهنیت‌هایی که یک محرک برای ناظر به وجود می‌آورد، که در واقع زمانی که با تجربیات خود، مقایسه‌ای بین اهداف و منظورهایش اتفاق می‌افتد (Kalali & Madiri, 2013) در ارتباط با موضوع پژوهش محققان زیادی به کار تحقیق مبادرت داشتند که در اینجا به ذکر برخی از آن‌ها اشاره خواهیم پرداخت:

مردادزاده با تأکید بر ساماندهی فضایی در نظام بصری شهر، حضور مثبت افراد و در نتیجه ارتقاء و تقویت سطح روابط اجتماعی میان افراد جامعه را منوط به ادراک درست از محیط و توجه به نشانه‌ها و معناشناسی فضای ساخته می‌داند. وی شش پارامتر «هویت، ساختار، سازگاری، شفافیت، خوانایی و اهمیت» را با توجه به میزان تأثیرگذاری بر مؤلفه معنا و با استفاده از نرم‌افزار SPSS و مدل ساختاری SEM مورد ارزیابی و تحلیل قرار داده و در نتیجه آن ساختار فضا و هم‌نشینی اجزای آن را هدایتگر کنش اجتماعی و ادراک محیط از سوی شهروندان در تعریف فضا و خوانش هویت فضایی آن معرفی می‌کند (Moradzadeh, 2018). لاری‌پور و دادور با استفاده از نظریه «چارلز ساندرز پیرس» به بررسی نقوش تزئینی و معماری مسجد و کیل شیراز از منظر نشانه‌شناختی پرداختند. در این پژوهش سعی بر آن داشتند تا عناصر تزئینی و اجزاء کالبدی مسجد و کیل و تأثیری که در انتظار معانی و مفهوم نشان دارند را مورد بررسی قرار دادند و دریافتند در هنر اسلامی نشانه‌های شمایی کمتر به کار رفته است و در صورت وجود، هنرمند آن را از دلالت تشابه آزاد کرده و گستردگی معنایی به آن می‌بخشد (Laripour & Abulqasem, 2018). اکو نشانه به‌عنوان یکی از عوامل معناساز در ادراک مفاهیم فضای معماری شناخته شده است و گفته می‌شود که نشانه‌ها می‌توانند در جهت ارتقای حس مکان و ایجاد کیفیتی بهتر در ارتباط با فضای معماری، در فرآیند طراحی نقش به‌سزایی ایفا نمایند؛ بنابراین نقش معانی تداعی‌کننده در طراحی فضای معماری و چگونگی ادراک مخاطب اهمیت می‌یابد. در نتیجه سه جنبه متمایز در تئوری نشانه‌شناسی مطرح می‌شود: «کاربردی، معناشناسانه و نحوی» از این رو هر سه مسئله نشانه‌شناسی را می‌توان از یکی از این جنبه‌ها مطالعه نمود (Eco, 2018). ابرقوئی و همکاران به واکاوی چرایی و چگونگی تأثیر مناظر آئینی بر هویت شهرهای ایرانی، به واسطه ادغام محتوای شکلی (طبیعی) و ذهنی (اجتماعی) مشترک آن‌ها پرداخته شده است (Abargoui et al., 2017).

پژوهش حاضر با نظر داشت به این مهم در پی تبیین و بررسی شاخص‌های معنایی و نشانه‌شناختی در نظام بصری محیط از زاویه سیاست‌گذاری و خط‌مشی‌گذاری در ارتقای هویت‌بخشی به کالبد شهر است. محقق در این تحقیق بافت محله فهادان شهر یزد را به‌عنوان نمونه بصری جهت تصویر ذهنی مخاطبان و چگونگی هویت‌بخشیدن آن به محله فهادان شهر یزد را مورد کنکاش و بررسی قرار داده و سعی دارد به پرسش زیر پاسخ دهد:

– شاخص‌های معنایی و نشانه‌شناختی در نظام بصری محیط چیست و به چه اندازه بر سیاست‌گذاری و خط‌مشی‌گذاری در ارتقای هویت‌بخشی محله فهادان شهر یزد تأثیر می‌گذارند؟

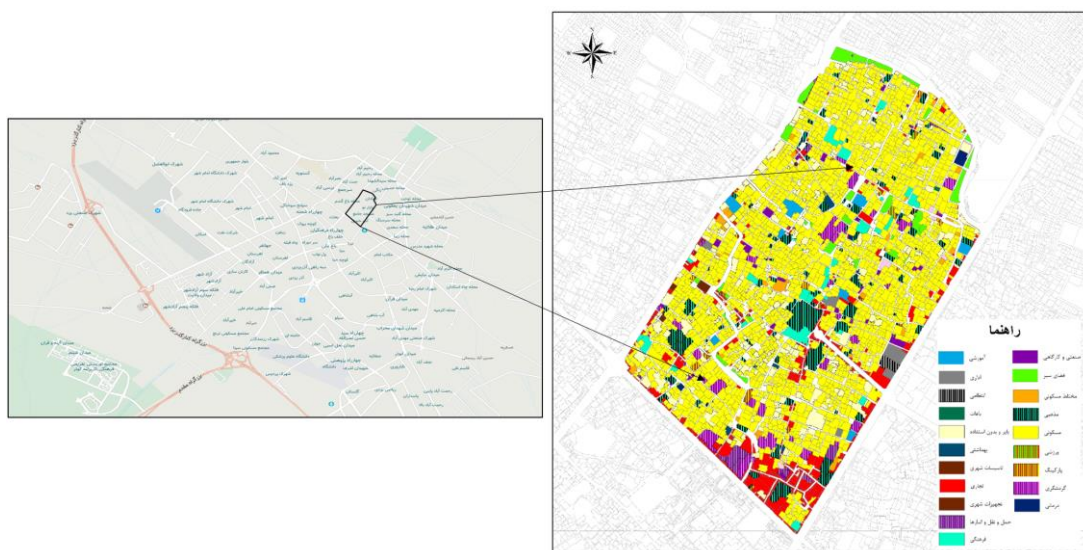
۲- مواد و روش

۲-۱- منطقه مورد مطالعه

شهر قدیم یزد واجد تعداد زیادی محله است که با وجود داشتن یک فرهنگ غالب در کل آن‌ها، هر یک در درون خود از نظر مردم‌شناسی دارای هویت و شخصیت خاصی بوده که تا حدودی به نوع معیشت مردم هر محله مربوط می‌گردد.

هر یک از محلات مذکور در محدوده خود شامل مرکز محله، حسینیه، آب انبار و در مواردی مسجد هستند، به طوری که محورهای حرکتی و تجاری اصلی شهر که غالباً از داخل یا کنار این مراکز محلات می‌گذرند، محلات را به یکدیگر متصل می‌کنند و باعث ایجاد یک پیوند در درون شهر می‌شوند. شهر یزد از محلات مختلفی تشکیل شده است. قدیمی‌ترین آن‌ها محله فهادان است که در گویش عامه (محله جنگل) یا (محله یوزداران) نامیده می‌شود. قدمگاه منصوب به حضرت امام رضا (علیه السلام) نیز در گذر یوزداران واقع شده است.

منطقه مورد مطالعه یکی از محلات تاریخی شهر یزد، محله فهادان است که در مجاورت محله‌های بازارنو، شاه ابوالقاسم و کوشک نو قرار دارد. این محله در گذشته محل سکونت اعیان، بزرگان و سرشناسان بوده است و نیز به محله یوزداران نیز شهرت یافته است. محله فهادان در اوایل قرن پنجم هجری ایجاد شده است. محله فهادان محصور بین چهار خیابان اصلی به نام‌های امام خمینی، قیام، سیدگل سرخ و فهادان، از جانب شمال به خیابان فهادان، از جنوب به خیابان قیام، از سمت شرق به خیابان امام خمینی و از غرب به خیابان سیدگل سرخ محدود است. کاربری‌های عمده در مجموعه شامل؛ کاربری‌های سکونت، تجاری، آموزشی، فرهنگی، اداری، گردشگری، انبار و مخروبه است. در داخل بافت نقاط عمده فعلیتی شامل مجموعه مسجد جامع (شامل مسجد جامع، بقعه سید رکن‌الدین، میدان وقت‌الساعت، بازار و چهار سوق شاهی، مدرسه علمیه و کتابخانه وزیری)، مرکز محله فهادان (شامل بقعه دوازده امام، زندان اسکندر، حسینیه فهادان و هتل فهادان) مجموعه عناصر وابسته به میراث فرهنگی و قسمتی از بازار است. (شکل ۱: محدوده مورد مطالعه)

شکل ۱. محدوده مورد مطالعه پژوهش

منطقه مورد مطالعه بایستی مبتنی بر اهداف تحقیق و با استفاده از داده‌های آماری و اسنادی و نقشه‌ها و غیره در قالب ویژگی‌های سیاسی، جغرافیایی، جمعیتی و غیره در راستای هدف پژوهش معرفی گردد. تا حد ممکن در معرفی محدوده مورد مطالعه از ارائه مطالب کلیشه‌ای چون طول و عرض جغرافیایی و مطالبی که ربطی به موضوع و هدف مطالعه ندارد، خودداری شود و سعی گردد مطالبی که در این بخش انتخاب و ارائه می‌گردد، هدفمند و مرتبط با بحث باشد.

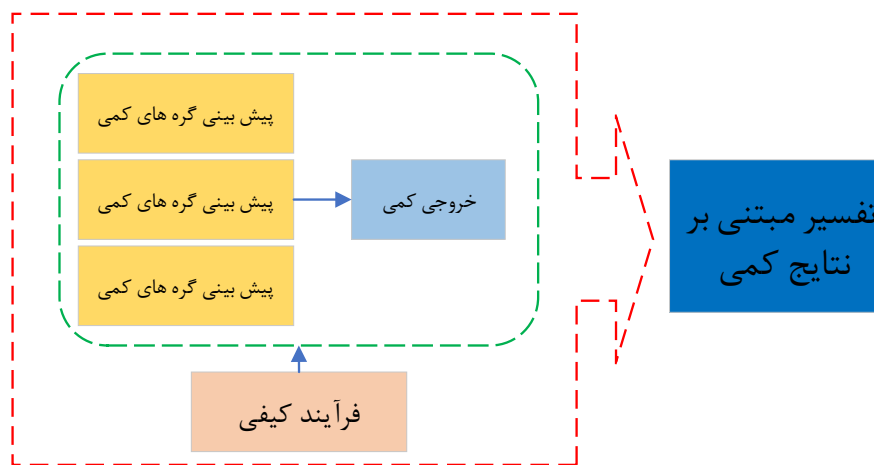
۲-۲- روش پژوهش

• روش‌های ترکیبی

طرح‌های پژوهشی، شیوه‌هایی برای جمع‌آوری، تحلیل، تفسیر و گزارش اطلاعات پژوهشی هستند. این طرح‌ها برای انجام پژوهش مدل مختلفی را ارائه می‌دهد. چهار نوع روش ترکیبی وجود دارد. ۱- همسوسازی (مثلث سازی) ۲- طرح تودرتو (لانه کردن) ۳- طرح تبیینی ۴- طرح اکتشافی.

• مدل لانه به لانه

این مدل، متعارف‌ترین طرح لانه کرده است. در این مدل، یک دسته داده‌ی کیفی در درون یک طرح آزمایشی (مانند، آزمایش حقیقی یا شبه آزمایشی) قرار می‌گیرند. اولویت این مدل با روش‌شناسی آزمایشی است و از داده‌های کیفی در درون آن طرح بهره گرفته می‌شود. طرح آزمایشی لانه کرده می‌تواند تک مرحله‌ای یا دو مرحله‌ای باشد. برای مثال در طرح تک مرحله‌ای، داده‌های کیفی در خلال مرحله‌ای مداخله وارد می‌شوند، مانند وقتی که محقق می‌خواهد فرآیند مداخله را به اضافه‌ی خروجی کمی به صورت کیفی بررسی نماید. در این تحقیق از مدل همبستگی لانه کرده استفاده خواهد شد که در این مدل، داده‌های کیفی در درون طرح کمی قرار می‌گیرد. محققانی که از این مدل استفاده می‌کنند. داده‌های کیفی را به عنوان بخشی از مطالعه‌ی همبستگی خود برای در کار مکانیسم‌ها در مدل همبستگی گردآوری می‌کنند.

شکل ۲. روش تحقیق

این پژوهش از نوع توسعه‌ای- کاربردی و از جنبه روش دارای ترکیبی لانه به لانه است. برای پاسخ به سؤال تحقیق از روش تحقیق کیفی در کمی لانه به لانه استفاده شد.

با ورود به میدان مطالعه، داده‌های کیفی از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته گردآوری شده و با استفاده از روش نظریه‌گراند تئوری، طی دو مرحله کدگذاری باز و محوری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

در روش کیفی برای صحت‌سنجی استخراج متغیرها از اصول گراند تئوری بهره گرفته می‌شود که شامل این مراحل است، ۱- ابتدا طوفان فکری برای عوامل مهم ۲- محدود ساختن لیست اصلی به مهم‌ترین موارد ۳- رتبه‌بندی لیست عوامل مهم که به اختصار توضیح داده می‌شود.

در مرحله طوفان فکری، ابتدا تخصص افراد مورد مصاحبه در ارتباط با موضوع مشخص و کسانی انتخاب شدند که دارای دانش، تخصص، سابقه کار و تجربه کافی در خصوص حوزه نشانه‌شناختی و هویت‌بخشی داشته‌اند. در مرحله اول جهت استخراج عوامل و شاخص‌ها، سؤالاتی با ساختار باز طراحی گردید؛ زیرا با تشویق مشارکت‌کنندگان به طوفان ذهنی نتایج بهتری به دست می‌آید.

با ۴۶ نفر از صاحب‌نظران مصاحبه شد. این مرحله شامل استخراج و اعتبارسنجی لیست عوامل است. (جدول ۱: تخصص افراد مورد مصاحبه پژوهش)

جدول ۱. تخصص افراد مورد مصاحبه

مصاحبه‌شوندگان	تعداد	فراوانی	درصد تجمعی
صاحب‌نظران معماری	۱۶	۳۴/۸	۳۴/۸
صاحب‌نظران معماری منظر	۹	۱۹/۵	۵۴/۳
صاحب‌نظران طراحی شهری	۱۲	۲۶/۲	۸۰/۵
صاحب‌نظران برنامه‌ریزی شهری	۹	۱۹/۵	۱۰۰
جمع	۴۶	۱۰۰	-

– **تحدید عوامل:** در این مرحله، درک رتبه‌بندی اهمیت عوامل بر مبنای دیدگاه‌های متفاوت گروه‌های گوناگون بود؛ بنابراین استراتژی عبارت بود از داشتن گروه‌هایی که درباره اهمیت عوامل به‌طور مشابه فکر می‌کنند. سعی به وفق دادن عامل‌های مستخرج شده توسط خبرگان محقق صورت می‌گرفت این مرحله دارای تکاثر آراست؛ در واقع در این گام با تحلیل توصیفی داده‌های به دست آمده از پاسخ‌های افراد، سؤالات دیگری طراحی گردید. در این مرحله از اعضا خواسته شد که با در نظر داشتن پاسخ گروهی به دست آمده از مرحله قبل، پاسخ‌های خود را بازبینی کرده و در صورتی که لازم می‌دانند آن‌ها را تغییر بدهند. همچنین در این مرحله درصد‌های به دست آمده به افراد بازخورد داده شد و امتیازات کسب شده برای هر مورد، در اختیارشان قرار گرفت.

– **رتبه‌بندی عوامل مرتبط هدف از این مرحله:** رسیدن به یک اتفاق نظر در رتبه‌بندی عوامل مرتبط در هر هیئت است. تحقیقات نشان می‌دهد که رسیدن به اتفاق نظر در گروه‌های مشخص، بسیار سخت‌تر از توافق نظر در گروه‌هایی است که در آن‌ها تعامل مستقیم میان اعضا وجود دارد. این مرحله شامل رتبه‌بندی عوامل انتخاب شده است (Powell, 2003). در مرحله آخر عوامل توسط اساتید مورد سنجش قرار گرفت و پاسخ‌های تکراری حذف گردید. مطابق با اصول نظریه گراند تئوری، که در این پژوهش از مراحل کدگذاری باز و محوری داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند؛ به دلیل این که سوال پژوهش غالباً در حوزه کیفی و کمی (ترکیبی) نیاز به اثرسنجی در راستای مشخص نمودن سهم عاملی و شناسایی مؤثرترین مؤلفه‌ها است؛ فقط از تکنیک گراند تئوری برای استخراج متغیرها استفاده شده که بر اساس دو کدگذاری (باز و محوری) تطبیق‌سازی متغیرها نسبت به نمونه موردی (محل فهادان) انجام شده است که پس از اجرای اولین مصاحبه، نسبت به جمع‌آوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل آن‌ها اقدام گردید.

سپس بر اساس عوامل مستخرج شده از مرحله کیفی، پرسشنامه تدوین می‌گردد.

در این مرحله به کمک مبنای گردآوری شده پیرامون وجوه اصلی یک عنصر برای نشانه شدن در محل فهادان، آن دسته از معیارها و مشخصاتی از نشانه‌های محل فهادان که سبب برجستگی آن‌ها می‌گردد به صورت کلی و قابل درک برای پرسش‌شوندگان بدین شرح در پرسشنامه مطرح گردید:

- کاربری و عملکرد خاص
- استفاده روزانه
- موقعیت قرارگیری در محل فهادان
- ظاهر، رنگ، مصالح و بافت خاص (تمایز بصری)
- ارتفاع زیاد
- رؤیت‌پذیر بودن و در دید عموم قرار داشتن
- معنای منحصر به فرد

• استفاده در آدرس‌دهی به افراد

پس از تعیین این معیارها از افراد خواسته شد، چنانچه هر یک از مکان‌ها و بناهایی که مشخصات لیست شده را می‌شناسند در مقابل آن علت ماندگاری عنصر در ذهن را طبق مؤلفه‌های مذکور مشخص نمایند تا در انتها پس از تحلیل نهایی و تشخیص ساختار نشانه‌ای صحیح و درست با توجه به معیارهای کارشناسی شده، در مرحله طراحی نظر و نیاز ساکنان نیز در نظر گرفته شود. در مرحله کمی پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت طراحی و برای هر شاخص معنایی و نشانه‌شناختی در نظام بصری محیط جهت هویت‌بخشی محله فه‌ادان شهر یزد یک سؤال در نظر گرفته شد. برای روایی پرسشنامه از فرمول $CVI:0.75$ استفاده شد که این عدد به میزان ۲۰ متخصص است. برای پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ بهره گرفته بود که برای این پرسشنامه ۰/۷۸ است. نتایج وارد نرم‌افزار شده و از آزمون پیش‌بین رگرسیون برای سهم‌بندی هر یک از عوامل بهره گرفته شد. برای استفاده از نوع رگرسیون خطی و یا چند متغیره از نمودار ماتریس همبستگی درونی متغیرها استفاده شد. پس از ترسیم نمودار ماتریس همبستگی مشخص گردید عوامل فاقد رابطه خطی هستند، پس بهره‌گیری از رگرسیون چند متغیره صحیح است. تعداد پرسشنامه‌ها برای نمونه‌گیری از جدول مورگان استفاده می‌شود که برای جمعیت ۷۰۰۰ نفر تعداد ۳۷۳ است که توزیع این پرسشنامه به صورت تصادفی است.

۳- یافته‌ها

• یافته‌های داده‌های کیفی

در جمع‌بندی کلیه کدهای استخراج‌شده از مصاحبه‌های صورت گرفته در ارتباط نقش برنامه‌ریزی عملکردی در خلق بناهای پایدار به صورت زیر در شکل ارائه می‌شود.

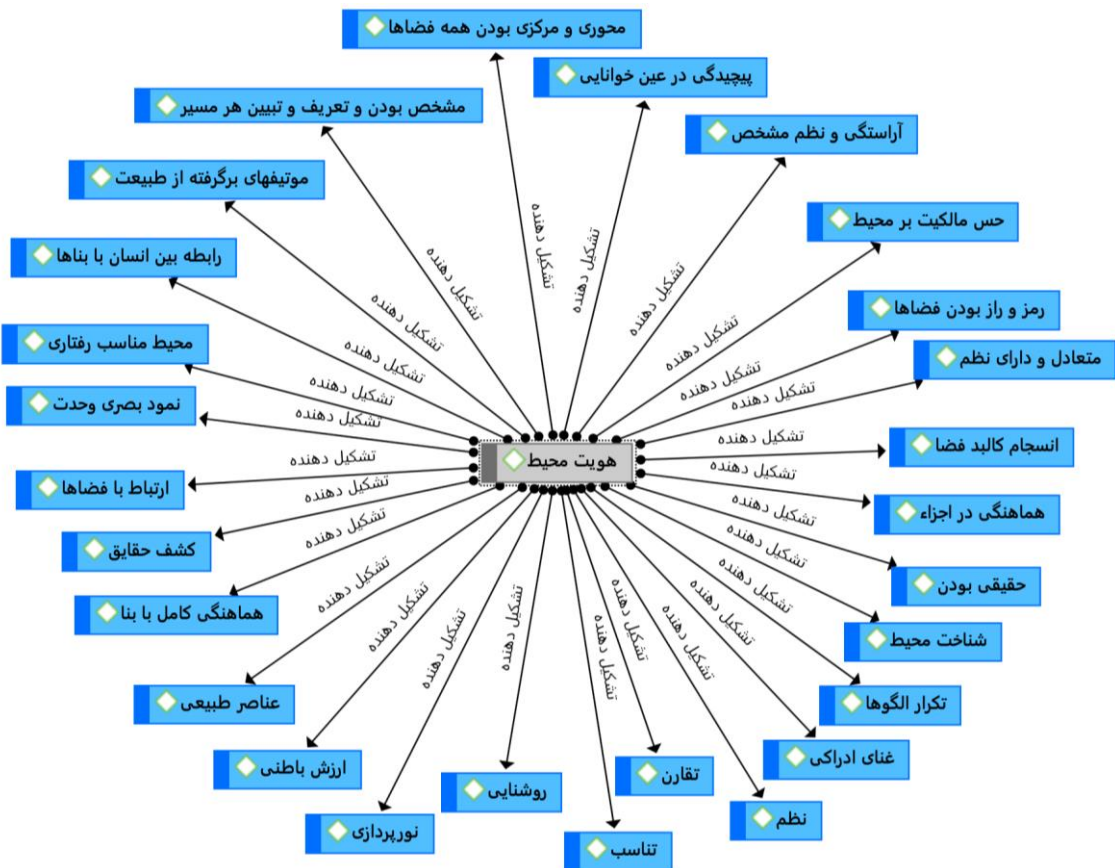
• مرحله کدگذاری باز

نخست متن مصاحبه در جستجوی معنای واژگان مرتبط با سؤالات پژوهش، به صورت دقیق مطالعه شده و در هر قسمت از مصاحبه که محتوا یا موضوعی یافت می‌شد آن بخش از مصاحبه انتخاب شده و یک تفسیر به آن نسبت داده می‌شد. (جدول ۲: تفسیرات برگرفته از متن مصاحبه) و (شکل ۳: کدگذاری متغیرهای استخراج‌شده از متن مصاحبه)

جدول ۲. تفسیرات برگرفته از متن مصاحبه و برداشت

کدگذاری باز	تفسیرات برگرفته از متن مصاحبه و برداشت
معانی نمادین سلسله‌مراتب حضور	مؤلفه‌های معنای محیط، بستری برای رسیدن به ادراک معانی وجود در مکان فراهم می‌کنند که موجب به خلق معانی ارزشی و نمادین از مکان در ذهن می‌شود. سپس حس مکان از برآیند روابط درونی میان سطوح مختلف معنای مکان، سلسله‌مراتب حضور انسان در مکان و سطوح گوناگون به دست می‌آید.
نمود بصری	ساختار بینایی انسان در شکل‌گیری معیارهای طراحی جداره‌های شهری و ادراک بصری تأثیر دارد. محیط بصری با توجه به مطابقتی که با مکانیسم فیزیولوژیک و بینایی انسان دارد تحلیل می‌شود و با توجه به استانداردهای بینایی در درک تصویر محیط بصری برای چشم انسان شناسایی می‌شود.
هویت کالبدی هویت معنایی	فضای شهری ایرانی واجد هویت است و این هویت در فرهنگ، محیط، کالبد و معنا خود را می‌نمایاند؛ در حالی که در فضای شهری امروز چنین نیست.
نمود بصری وحدت	جهت حفظ هویت و ساماندهی نظام بصری در راستای خوانش معانی بافت تاریخی بایستی به حفظ ارزش‌های ماندگار محله؛ جذب و نگهداشت نشانه‌های بصری محله؛ ایجاد وحدت فضایی مجموعه؛ بازگرداندن هویت اجتماعی و تاریخی محله، احیاء واحدهای همسایگی، معابر و دسترسی‌های تاریخی توجه داشت.
غناى ادراکى خوانایی محیط	نشانه‌های معماری شهر نمی‌توانند معنایی متناسب با فرهنگ و هویت فرد داده و فضاهای شهری موجود در شهرهای امروزی، فاقد حس مکان و هویت مشخص هستند. بناهای شاخص و نشانه‌های شهری می‌توانند نقش مهمی در بهبود کیفی فضاهای شهری داشته و گاهی در جهت معنابخشی به فضا و ایجاد حس مکان در مخاطب باشند و فضاهای شهری را برای شهروندان خوانا، قابل درک و در آن‌ها حس تعلق مکانی ایجاد نمایند.
حس مالکیت شناخت محیط	هر عصری هویت و نشانه‌های خود را دارد؛ اما آنجا که گسست روی می‌دهد مصادیقی از بحران هویت در افراد و محیط ساخته رخ می‌دهد. بنابراین با این‌که شهر به‌طور مداوم در حال تغییر است؛ اما نرخ تغییر عناصر، نشانه‌ها و معانی به یک

	اندازه نیست و به همین دلیل اصالت و هویت آن حفظ می‌شود و حس مالکیت و شناخت محیط از اهمیت زیادی در دید بصری بیننده برخوردار می‌گردد.
هماهنگی کالبد و معنا	شهر با الگوی فرهنگ‌گرا نمی‌تواند در هرجایی از زمین پیاده شود و هویت هر شهر با شهر دیگر متفاوت است. انسان، فرهنگ و رفتارهای انسانی در هویت‌مند بودن یک محیط مؤلفه‌هایی قابل توجه هستند. بنابراین محیط شهری واجد هویت می‌تواند به‌عنوان حلقه‌ای برای ارتباط میان فرد و جامعه، فرد و تاریخ و گذشته و حیات شهری، زمان، محیط و طبیعت پیرامون او باشد. شهرسازی امروز پیش از آن که به عوامل محتوایی ذکرشده معطوف باشد در تظاهرات کالبدی خلاصه می‌شود؛ پس نمی‌توان برای آن مفهومی در نظر گرفت، چرا که در آن یکسان شدن بافت شهرها، عدم تطبیق فرم ظاهری فضا و معنای آن، عدم توجه به مفهوم فرهنگ در کالبد و معنا قابل مشاهده است.
هماهنگی کالبد و عملکرد بنا	همه‌چیز در معماری از معنا شروع می‌شود و در حقیقت این معناست که روح حاکم بر جوامع انسانی و هر چیز انسانی و دست‌ساخته وی حتی بناهای ساخته‌شده توسط انسان را تشکیل می‌دهد. موضوعی که ذهن معماران را همیشه به خود معطوف داشته و باعث برخورد آراء ایشان با یکدیگر می‌شود این است که بالاخره فرم باید از عملکرد تبعیت کند یا این‌که فرم باید تابعی از زیبایی باشد و عملکرد به تبع و در امتداد فرم پدید آید.
خوانایی محیط شناخت محیط	حضور مثبت افراد و در نتیجه ارتقاء و تقویت سطح روابط اجتماعی میان افراد جامعه را منوط به ادراک درست از محیط و توجه به نشانه‌ها و معناشناسی فضای ساخته می‌داند. ساختار فضا و هم‌نشینی اجزای آن، هدایتگر کنش اجتماعی و ادراک محیط از سوی شهروندان در تعریف فضا و خوانش هویت فضایی آن است.
ادراک محیط	نشانه‌ها می‌توانند در جهت ارتقای حس مکان و ایجاد کیفیتی بهتر در ارتباط با فضای معماری، در فرآیند طراحی نقش به‌سزایی ایفا نمایند؛ بنابراین نقش معانی تداعی‌کننده در طراحی فضای معماری و چگونگی ادراک مخاطب اهمیت می‌یابد.
عناصر طبیعی نمود بصری	رفتار انسان در شهر وابسته به میزان درک و شناخت او نسبت به محیط است و پدیده ادراک فرآیندی ذهنی است که طی آن تجارب حسی، معنی‌دار شده و از این طریق انسان روابط امور و معانی اشیاء را درمی‌یابد. پس نشانه عنصر طبیعی است که به لحاظ شکل و عملکرد با محیط اطراف متفاوت است و جهت‌تقاء حس مکان و هدایت‌گری معانی بصری در دید مخاطب مورد استفاده قرار می‌گیرد.

شکل ۳. کدگذاری باز کدگذاری متغیرهای استخراج‌شده از متن مصاحبه

• مرحله کدگذاری محوری

مطابق جدول زیر (جدول شماره ۳) کدهای استخراج شده دسته‌بندی و برجستگی هر تعداد کد برحسب تکرار مشخص گردید همچنین کدها دسته‌بندی شدند. تعداد ۲۳ کد به علت عدم انطباق با میانی نظری حذف گردیدند. کدهای دسته‌بندی شده بر مبنای تفسیر و انطباق با مفاهیم موجود در ادبیات نظری شاخص‌های معنایی و نشانه‌شناختی در نظام بصری محیط با هدف بررسی سیاست‌های هویت‌بخشی بود. بیشترین برجستگی با مقدار ۱۶ مربوط به غنای ادراکی و کم‌ترین نورپردازی با مقدار ۴ است.

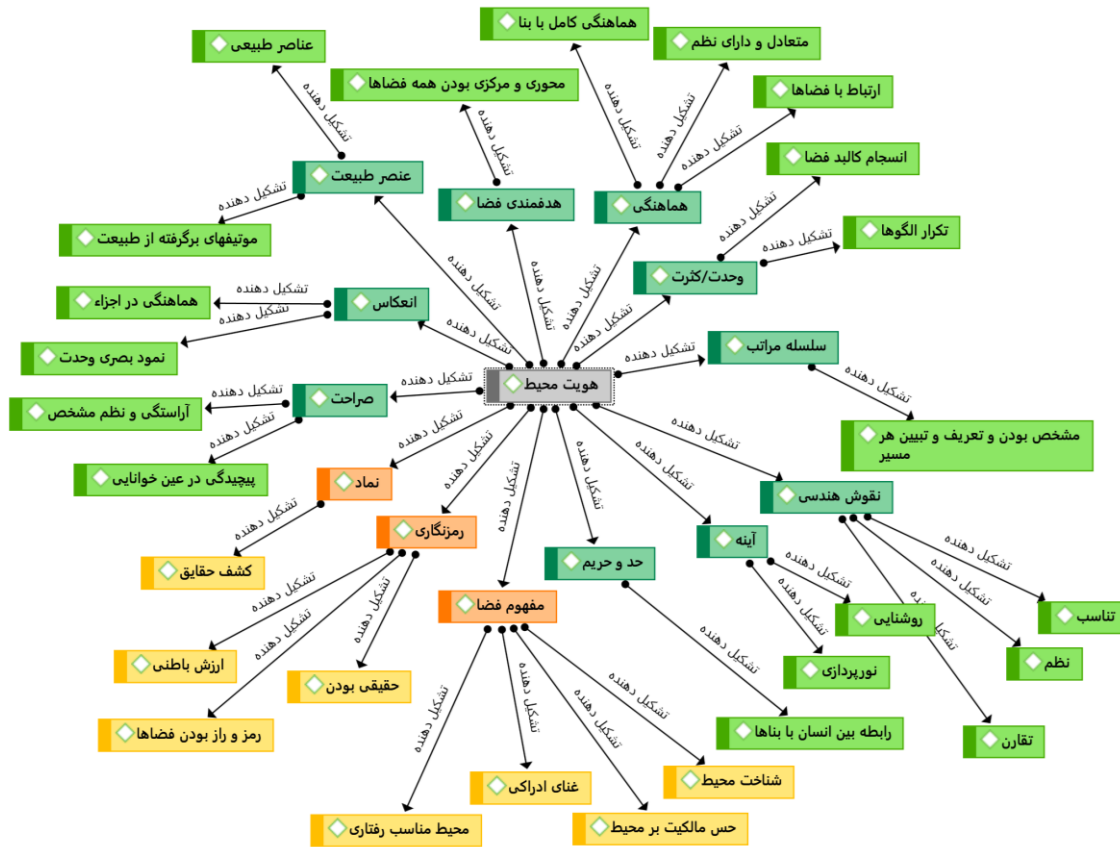
جدول ۳. کدگذاری و دسته‌بندی کدهای باز و استخراج کد محوری برای هر دسته

مفهوم	مقوله	برجستگی	زیر مقوله
نشانه‌شناختی در نظام بصری محیط	هدفمندی	۱۰	محوری و مرکزی بودن همه فضاها
	وحدت/کثرت	۱۱	انسجام کالبد فضا
		۸	تکرار الگوها
	صراحت	۱۲	پیچیدگی در عین خوانایی
		۶	آراستگی و نظم مشخص
	سلسله‌مراتب	۷	مشخص بودن و تعریف و تبیین هر مسیر
	هماهنگی	۸	ارتباط با فضاها
		۱۰	متادل و دارای نظم
		۸	هماهنگی کامل با بنا
	حد و حریم	۹	رابطه بین انسان با بناها
	عنصر طبیعت	۵	عناصر طبیعی
		۷	موتیف‌های برگرفته از طبیعت
	انعکاس	۸	هماهنگی در اجزاء
		۱۰	نمود بصری وحدت
	نقوش هندسی	۹	تناسب
		۸	نظم
		۸	تقارن
	آینه	۶	روشنایی
		۴	نورپردازی
شاخص‌های معنایی	رمزنگاری	۹	ارزش باطنی
		۸	رمز و راز بودن فضاها
		۱۱	حقیقی بودن
	نماد	۹	کشف حقایق
	مفهوم فضا	۱۳	شناخت محیط
		۱۲	حس مالکیت بر محیط
		۱۶	غنای ادراکی
		۱۴	محیط مناسب رفتاری

پس از استخراج کدها، آن‌ها از نظر نزدیک بودن از یک خصوصیت برای محور گذاری دسته‌بندی می‌شوند. نتیجه استخراج، ابعاد هدفمندی، وحدت/ کثرت، صراحت، سلسله‌مراتب، هماهنگی، حد و حریم، عنصر طبیعت، انعکاس، نقوش هندسی، آینه، رمزنگاری، نماد، مفهوم فضا است. (شکل ۴: کدگذاری محوری متغیرها)

• یافته‌های کمی

در قسمت آمارهای توصیفی تعداد شرکت‌کنندگان مرد در این تحقیق ۶۲٪ و زنان ۳۸٪ است. در این مرحله پس از انتخاب متغیرهای برگزیده با روش دلفی، پرسشنامه‌ای تدوین می‌گردد و به صورت تصادفی بین ساکنین محله فهادان یزد توزیع می‌گردد. نتایج وارد نرم‌افزار Spss25 وارد شده برای تحلیل از روابط پیش‌بین (رگرسیون) و روابط همبستگی استفاده می‌شود. برای بررسی نوع پارامتریک و ناپارامتریک بودن داده‌ها از Two-Sample Kolmogorov-Smirnov Test بهره گرفته می‌شود.

شکل ۴. کدگذاری محوری متغیرها

جدول ۴. آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن متغیر شاخص‌های معنایی و نشانه‌شناختی در نظام بصری محیط با هدف بررسی سیاست‌های هویت‌بخشی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	کولموگروف اسمیرنوف Z	p
شاخص‌های معنایی و نشانه‌شناختی در نظام بصری محیط با هدف هویت‌بخشی	۲۷/۷۷	۳/۲۳	۰/۷۹۳	۰/۵۷۵

همان‌گونه که در جدول بالا (جدول شماره ۴) مشاهده می‌گردد آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای نمره مؤلفه‌های کالبدی معنادار نیست ($p=0/555$) و بنابراین مؤلفه‌های هویت‌بخشی دارای توزیع نرمالی است و می‌توان از تحلیل‌های پارامتریک برای آن استفاده کرد (مراجعه به جدول شماره ۵).

در این مرحله با استفاده از همبستگی پیرسون متغیرها مورد سنجش قرار می‌گیرند که مشخص شد در محله فهادان یزد بیشترین نوع همبستگی بین مفهوم فضا و وحدت و کثرت با مقدار ۰/۹۵۴ و سپس رمزنگاری با همانگی با مقدار ۰/۸۹۵ است و به طور کلی متغیر مفهوم فضا بیشترین همبستگی را با دیگر متغیرها دارد و کمترین مربوط به عنصر طبیعت و حد و حریم است.

در محله فهادان یزد، بیشترین سهم مربوط به مؤلفه‌های مفهوم فضا، با مقدار (۱/۰۰۰) و سپس رمزنگاری با مقدار (۰/۹۶۸) و کمترین سهم مربوط به عنصر طبیعت با مقدار (۰/۴۵۷) است (بر اساس جدول شماره ۶).

جدول ۵. همبستگی تبیین شاخص‌های معنایی و نشانه‌شناختی در نظام بصری محیط با هدف بررسی سیاست‌های هویت‌بخشی در محله فهادان یزد

مفهوم فضا	نماد	رمزنگاری	آینه	نقوش هندسی	انعکاس	عنصر طبیعت	حد و حریم	هماهنگی	سلسله‌مراتب	صراحت	وحدت/کثرت	هدفمندی
											۱	۰.۶۲۵
											۱	۰.۶۲۶
									۱	۰.۴۲۱	۰.۶۵۶	۰.۱۱۷
								۱	۰.۳۵۶	۰.۲۱۴	۰.۴۸۷	۰.۲۲۴
							۱	۰.۵۸۹	۰.۳۲۵	۰.۸۹۵	۰.۵۶۵	۰.۱۱۲
						۱	۰.۰۱۶	۰.۵۴۵	۰.۱۱۲	۰.۲۱۰	۰.۲۱۵	۰.۳۰۶
					۱	۰.۳۶۹	۰.۲۱۵	۰.۱۱۶	۰.۲۴۵	۰.۲۱۴	۰.۱۱۲	۰.۳۰۷
				۱	۰.۵۶۸	۰.۷۵۲	۰.۶۲۶	۰.۴۱۵	۰.۸۷۵	۰.۳۴۵	۰.۱۱۸	۰.۸۰۵
			۱	۰.۳۸۵	۰.۱۱۴	۰.۳۴۱	۰.۵۴۰	۰.۳۳۵	۰.۲۷۸	۰.۸۵۷	۰.۲۱۴	۰.۶۰۵
		۱	۰.۴۹۵	۰.۰۱۵	۰.۱۲۶	۰.۱۲۵	۰.۲۰۳	۰.۸۹۵	۰.۳۶۶	۰.۶۵۱	۰.۲۲۳	۰.۷۳۰
	۱	۰.۴۱۵	۰.۲۱۴	۰.۳۲۱	۰.۶۶۱	۰.۱۳۵	۰.۰۲۳	۰.۳۲۱	۰.۲۴۱	۰.۲۵۶	۰.۳۲۸	۰.۱۱۴
۱	۰.۲۱۸	۰.۳۲۴	۰.۶۲۵	۰.۵۶۸	۰.۶۲۵	۰.۳۶۸	۰.۱۵۶	۰.۶۶۸	۰.۲۴۶	۰.۱۳۵	۰.۹۵۴	۰.۲۲۵

**P<0.01, *P<0.05

جدول ۶. رگرسیون گام‌به‌گام هریک از عوامل برنامه‌ریزی عملکردی در خلق بناهای هویت‌بخشی

درجه آزادی	معناداری	T	β	B	F	ضریب تعیین	مقیاس	ابعاد
۳۸۳	-/۰۰۰	۴۶/۵۲۲	۰/۷۸۱	۱/۰۰۰	۵۲۷/۲۲۲	۰/۶۱۵	هدفمندی	نشانه‌شناختی در نظام بصری محیط
۳۸۳	-/۰۰۰	۲۰/۳۲۱	۰/۶۶۳	۱/۰۰۰	۳۸۲/۴۱۲	۰/۶۸۹	وحدت/کثرت	
۳۸۳	-/۰۰۰	۴۰/۲۲۳	۰/۶۶۲	۱/۰۰۰	۲۱۷/۳۴۳	۰/۸۴۶	صراحت	
۳۸۳	-/۰۰۰	۸/۹۵۸	۰/۶۶۴	۱/۰۰۰	۲۰/۱۶۱۲	۰/۷۶۲	سلسله‌مراتب	
۳۸۳	-/۰۰۰	۱۱/۱۳۴	۰/۶۶۲	۱/۰۰۰	۶۴۳/۶۲۳	۰/۷۴۳	هماهنگی	
۳۸۳	-/۰۰۰	۱۸/۴۴۱	۰/۶۵۲	۱/۰۰۰	۸۴۹/۶۸۳	۰/۷۵۳	حد و حریم	
۳۸۳	-/۰۰۰	۲۱/۳۴۱	۰/۶۶۲	۱/۰۰۰	۶۷۳/۶۴۳	۰/۴۵۷	عنصر طبیعت	
۳۸۳	-/۰۰۰	۴۷/۹۶۳	۰/۴۶۴	۱/۰۰۰	۲۷۶/۷۴۸	۰/۷۷۰	انعکاس	
۳۸۳	-/۰۰۰	۴۶/۲۲۶	۰/۴۵۲	۱/۰۰۰	۱۹۹/۹۴۳	۰/۷۹۵	نقوش هندسی	
۳۸۳	-/۰۰۰	۴۹/۱۷۳	۰/۴۸۳	۱/۰۰۰	۱۸۴/۹۴۵	۰/۵۷۱	آینه	
۳۸۳	-/۰۰۰	۲۱/۳۴۱	۰/۶۶۲	۱/۰۰۰	۶۷۳/۶۴۳	۰/۹۶۸	رمزنگاری	شاخص‌های معنایی
۳۸۳	-/۰۰۰	۲۵/۸۷۶	۰/۴۱۰	۱/۰۰۰	۶۵۶/۷۸۲	۰/۷۳۲	نماد	
۳۸۳	-/۰۰۰	۴۲/۱۵۲	۰/۷۳۲	۱/۰۰۰	۴۰۵/۱۲۲	۱/۰۰۰	مفهوم فضا	

۴- بحث و نتیجه‌گیری

نظام بصری بافت شهری یکی از نقاط تمرکز پژوهش‌های اخیر در معماری و شهرسازی ایران بوده و تلاش در جهت سیاست‌گذاری در هویت‌بخشی به فضا که باعث جلب رضایت شهروندان می‌شود، به‌عنوان یکی از راهبردهای اصلی تحقیقات معماری مطرح است. در این راستا، مطالعات معماری در منظر و تشخیص نظام بصری و ساماندهی آن در محلات شهری به‌گونه‌ای منسجم می‌تواند تأثیرگذاری در خوانایی مطلوب را با شناخت معانی و نشانه‌مها نماید؛ اما آنچه مهم است، تشخیص آرایه‌های نظام بصری است که شامل عناصر بصری، چگونگی کارکرد و کیفیت روابط میان آن‌ها بوده که سهم مهمی در ساماندهی، نظم و شخصیت‌دهی به بافت‌های شهری را ایفا می‌نمایند؛ لذا در این پژوهش، محقق تلاش دارد با بازخوانی و مذاقه در نظام بصری و انگاره‌های آن و نیز

بررسی این انگاره‌ها در محله فهادان شهر یزد، اهمیت و نقش پررنگ نظام بصری را در هویت‌بخشی به کالبد شهر با بررسی معانی و نشانه‌های شهری در بافت غنی محله فهادان نمایان سازد. محقق بر این باور است، این نوشتار با تحلیل نظام بصری به وسیله معیارهای سنجش و ارزیابی بر پایه هویت‌بخشی و تبیین شاخص‌های معنایی و نشانه‌شناختی در بافت تاریخی یزد - خاصه محله فهادان - می‌تواند به‌عنوان روشی جهت بازخوانی آرایه‌های بصری و ادراک هرچه بهتر آن، در کالبد دیگر شهرهای ایران مورد استفاده قرار گیرد.

با توجه به یافته‌های تحقیق. به‌طور کلی می‌توان برای سهم هریک از مؤلفه‌های معنایی و بصری مؤثر بر هویت‌بخشی محله فهادان یزد رابطه زیر را بیان نمود؛

$$Y = (0.762) + \text{صراحت} (0.846) + \text{وحدت/ کثرت} (0.689) + \text{هدفمندی} (0.615) = \text{مؤلفه‌های بصری و معنایی هویت بخشی} (Y)$$

$$\text{نقوش هندسی} (0.795) + \text{انعکاس} (0.770) + \text{عنصر طبیعت} (0.457) + \text{حد و حریم} (0.753) + \text{هماهنگی} (0.743) + \text{سلسله‌مراتب مفهوم فضا} (1.000) + \text{نماد} (0.732) + \text{رمزنگاری} (0.968) + \text{آینه} (0.571) +$$

که نشان‌دهنده میزان تفاوت‌های مؤلفه‌های معنایی و بصری در هویت‌بخشی محله فهادان است. در محله فهادان شهر یزد بیشترین سهم مربوط به مؤلفه مفهوم فضا، با مقدار (۱/۰۰۰)، رمزنگاری با مقدار (۰/۹۶۸) و کمترین سهم مربوط به عنصر طبیعت با مقدار (۰/۴۵۷) است.

با دید کلی از عوامل مؤثر بر هویت‌بخشی محله می‌توان به تدوین ضوابط طراحی مناسب‌تر کمک می‌کند و امکان طراحی محلاتی باکیفیت‌تر را فراهم می‌سازد. بنابراین برنامه‌ریزان و طراحان شهری می‌بایست به مجموعه عوامل و ویژگی‌هایی که بستر شکل‌گیری احساسات مختلف بین فرد و مکان را در مقیاس محله ایجاد می‌نمایند، توجه ویژه‌ای مبذول دارند. این امر زمینه‌ی رشد و توسعه کیفی محیط سکونتگاهی را برای ساکنین مختلف به‌عنوان بستر زندگی اجتماعی افراد فراهم می‌آورد. با توجه به یافته‌های پژوهش، دستیابی به هویت‌بخشی محلات باید خصوصیات زیر را مدنظر داشت (جدول ۷).

جدول ۷: چشم‌انداز، راهبردها و سیاست‌های اجرایی در خصوص هویت‌بخشی در محله فهادان یزد

<p>- مطالعات تطبیقی در حوزه تعریف نشانه‌ها در کردورهای بصری و رؤیت‌پذیری و تعریف حداقل دو نشانه از یک نقطه دید</p> <p>- سیستم‌های سیاست‌گذاری در استفاده از مصالح متفاوت و ترکیبی در نمای نشانه‌های گروهی سبب افزایش هویت بصری آن‌ها نسبت به محیط پیرامون می‌گردد.</p>	<p>- زمینه‌سازی برای اصلاح شاخص‌های کالبدی و معنایی بی‌هویت و مخرب سیما و منظر تاریخی محله‌ای و شهر</p>	
<p>- هماهنگی شهرداری و سازمان سیما و منظر شهری در طراحی این نشانه‌ها استفاده بهینه از ریتم منظم بر هویت بصری و خوانایی فضا</p>	<p>- هماهنگی دستگاه‌های اجرایی در قراردادی نشانه انتخابی بر روی محورهای شهری با همپیوندی و دسترسی زیاد، عمق کم و نفوذپذیری بصری بالا</p>	<p>ارتقای هویت‌بخشی در محله فهادان یزد از طریق القای شاخص‌های معنایی و نشانه‌شناختی نظام بصری</p>
<p>- فراهم کردن زمینه‌های ایجاد کاربری خاص در سایت جهت نیل به نشانه منتخب و متمایز و جاذب بودن برای گروه‌های سنی مختلف و همه‌شمولی آن جهت تعریف نشانه‌های شهری.</p> <p>- سیاست‌های تشویقی جهت مکان‌یابی نشانه‌ها در بخش‌های فاقد عناصر نشانه‌ای در نقشه ادراکی ساکنین</p>	<p>- ارائه چشم‌اندازهای نوین سیاست‌گذاری آینده‌پژوهانه جهت تعریف نشانه انتخابی در محل تقاطع محورهای مهم و یا در طول مسیرهای اصلی به‌منظور تأمین دید مناسب و در جهات مختلف به نشانه</p>	
<p>- ایجاد گشایش فضایی در مراکز اصلی و گره‌های مهم محله‌ای و تعبیه نشانه‌های مهم در این مراکز</p> <p>- تأکید بر سیاست‌های تمرکززدایی و پراکندگی مناسب نشانه‌ها با توجه به مقیاس عملکردی در سطح کل شهر</p>	<p>- برخوردار نمودن نشانه انتخابی از رؤیت‌پذیری بصری بالا از طریق تدوین الگوی هماهنگ نشانه‌گذاری و حذف اغتشاشات بصری</p>	

۵- سپاس‌گزاری

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه مقطع دکتری معماری خانم سیده آرزیتا مجدزاده است که با حمایت‌های معنوی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند انجام گرفته است.

۶- فهرست منابع

- ابرقویی فرد، حمیده، صابونچی، پریچهر و فرزین، احمدعلی. (۱۳۹۷). بازخوانی نقش مناظر آیینی در هویت‌بخشی به شهرهای ایرانی. ماهنامه باغ نظر، شماره ۶۵، صص ۱۲-۵.
- دولابی، پویا، شاعری، زهره و حاجب‌زاده، اقدس. (۱۳۹۴). بازخوانی آرایه‌های نظام بصری در بافت تاریخی بوشهر با تأکید بر رویکرد ذهنی، پژوهش‌های منظر شهری، شماره ۴، ۴۷-۳۵.
- عامری سیاهویی، حمیدرضا، احمدی سرخونی، فاطمه و سایانی، بنفشه. (۱۳۹۶). بررسی عملکرد نشانه‌های شهری بر درک مردم از محیط شهری (مطالعه موردی: شهر بندرعباس)، کنفرانس پژوهش‌های معماری و شهرسازی اسلامی و تاریخی ایران، شیراز. کاظمی، علی و بهزادفر، مصطفی. (۱۳۹۲). بازشناسی نظام معانی محیطی در محیط‌های تاریخی با تأکید بر تحولات اجتماعی مخاطبان (مطالعه موردی: محله صیقلان رشت)، مطالعات شهری، شماره ۶، ۸۷-۷۵.
- کلالی، پریسا و مدیری، اتوسا. (۱۳۹۱). تبیین نقش مؤلفه معنا در فرآیند شکل‌گیری حس مکان، هنرهای زیبا، شماره ۵۰، ۵۲-۴۳.
- لاری پور، نگین و دادور، ابوالقاسم. (۱۳۹۸). تحلیل نشانه‌شناسی صورت و معنا در مسجد و کیل شیراز، مطالعات هنر اسلامی، شماره ۳۳، ۹۷-۷۰.
- مرادزاده، زینب. (۱۳۹۸). دستیابی به فضای مطلوب شهری با تأکید بر نقش مؤلفه معنا در شهر با محوریت ادراک محیطی شهروندان (مطالعه موردی: منطقه ۸ شهرداری تبریز). پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز.
- موسوی سروینه باغی، الهه السادات و صادقی، علیرضا. (۱۳۹۵). ارائه فرآیند طراحی جداره‌های شهری در جهت ارتقای کیفیت‌های بصری زیبایی‌شناسی منظر شهری (نمونه موردی: خیابان احمدآباد مشهد)، مدیریت شهری، شماره ۴۳، ۱۱۴-۹۹.

References

- Abargoui Fard, Hamidah, Sabunchi, Prichher and Farzin, Ahmad Ali. (2017). Rereading the role of ritual landscapes in giving identity to Iranian cities. *Bagh Nazar Monthly*, No. 65, pp. 5-12. 10.22034/bagh.2018.74072 [In Persian]
- Ameri Siahavi, Hamidreza., Ahmadi Sarkhoni, Fatemeh., Saibani, Banafsheh. (2016). Investigating the performance of urban signs on people's perception of the urban environment (case study: Bandar Abbas city), Iran Islamic and Historical Architecture and Urban Planning Research Conference, Shiraz. [In Persian]
- Caduff, D & Timpf, S. (2008). On the Assessment of Landmark Saliency for Human Navigation, *Cognitive Processing*, 9, 249-267. 10.1007/s10339-007-0199-2 .
- Dolabi, Pousa., Shaari, Zohreh., Hajabzadeh, Aqdas. (2014). Rereading the arrays of the visual system in the historical context of Bushehr with an emphasis on the subjective approach, *Urban Landscape Research*, No. 4, 35-47. [In Persian]
- Eco, M. (2018). *Function and Sign : The Semiotics of Architecture*. Research Publisher Partnership. PP 173-186.
- Kalali, Parisa., Madiri, Atosa (2013). Explaining the role of the meaning component in the process of forming a sense of place, *Fine Arts*, No. 50, 52-43. 10.22059/jfaup.2012.30159 [In Persian]
- Kalin, A., Yilmaz, D. (2012). A Study on Visibility Analysis of Urban Landmarks, *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 29-241-271. 10.4305/METU.JFA.2012.1.14.
- Kazemi, Ali., Behzadfar, Mustafa. (2012). Recognizing the system of environmental meanings in historical settings with an emphasis on the social changes of the audience (case study: Sighlan neighborhood of Rasht), *Urban Studies*, No. 6, 75-87. [In Persian]
- Laripour, Negin, Dadour, Abulqasem. (2018). Semiotic analysis of form and meaning in Vakil Mosque of Shiraz, *Islamic Art Studies*, No. 32, 70-97. 10.22034/ias.2019.91557 [In Persian]
- Moradzadeh, Zainab. (2018). Achieving a desirable urban space by emphasizing the role of the meaning component in the city, focusing on the citizens' environmental perception (case study: District 8 of

- Tabriz Municipality). Master's Thesis of Geography and Urban Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, Tabriz University, Tabriz. **[In Persian]**
- Mousavi Sarveena Baghi, Elaha Al Sadat., Sadeghi, Alireza. (2015). Presenting the process of designing urban walls in order to improve the visual qualities of urban landscape aesthetics (case example: Ahmadabad Street, Mashhad), Urban Management, No. 43, 99-114. **[In Persian]**
- Powell, N. (2003). Single-minded, compelling, and unique: visual communications, landscape, and the calculated aesthetic of place branding, Environ. Commun. 7, 231-254. <https://doi.org/10.1080/17524032.2013.779291>.
- Stedman, R., Beckley, T. (2004). A Picture and Photography to Understand Attachment to High Amenity Places, Journal of Leisure Research.